

BILINGVĀLĀS MĀCĪBAS VIDES ZINĀTNĒS

ELITA OPINCĀNE

Rēzeknes Augstskola

Atbrīvošanas al. 76, Rēzekne, Latvija, LV - 4600

Izglītības sistēmas uzdevums ir sagatavot jauno sabiedrības locekli dzīvei. Mums jāpalīdz jauniešiem attīstīt ikdienas dzīvei nepieciešamās iemaņas. Tām visām nepieciešams stingrs ētiskais un morālais pamats. Pēc Eiropas Savienības projekta "Vidējā izglītība Eiropā" tās ir

- spēja sadarboties,
- spēja uzņemties iniciatīvu,
- spēja domāt un spriest,
- spēja risināt problēmas,
- radošums,
- elastība,
- spēja sazināties,
- analītiskums,
- spēja iemācīties, kā mācīties,
- aktīva attieksme,
- spēja strādāt mainīgos, nenoteiktos apstākļos.

Visas prasības skaidri prognozēt nav iespējams, taču, ja pastāv Latvija kā valsts, visiem tās iedzīvotājiem būs jāapgūst latviešu valoda kā otrā valoda, t.i., jāprot lietot visās dzīves jomās un visdažādākajās situācijās.

Manuprāt, pilnīga citauttiešu asimilācija nav iespējama (pārāk atšķirīgas mentalitātes!) un nav vajadzīga, jo katram cilvēkam jāapzinās piederība savai tautai, jāzina tās kultūra utt., tāpēc es pozitīvi raugos uz tendenci atsevišķus mācību priekšmetus mācīt latviski un studiju programmas apgūt valsts valodā.

Šķiet, ka optimālākais variants būtu bilingvālā pieeja, kas ideālā variantā ir 50% apgūst latviski, 50% krieviski. Šajā gadījumā jēdzienus apgūst gan vienā valodā, gan otrā un nostiprina praktiskos uzdevumos. Rīgā atsevišķās skolās šīs nodarbības vada 2 skolotāji (kuru starpā jābūt pilnīgai saskaņotībai), bet kur ņemt naudu un tik erudītus skolotājus?

Skolā ģeogrāfiju jau 3 gadus mācu latviski (30/70%), un tas, cik sekmīgs ir šis process, atkarīgs no vairākiem savstarpēji saistītiem faktoriem. Pirmkārt, skolotājs. Vadoties pēc pieredzes jāatzīst, ka veiksmīgāks mācību process būs tad, ja priekšmetu māca skolotājs, kurš ideāli pārvalda vai kura dzimtā valoda ir latviešu valoda, jo pretējā gadījumā loģiska un pat nekontrolējama ir pāreja uz krievu valodu, sastopoties ar valodas vai izpratnes barjerām. Skolotājam, kurš uzņemas šo darbu, būtībā ir jābūt ļoti izturīgam, pacietīgam, elastīgam, radoši domājošam, jo viņa plecos tiek "uzkrauta" dubultslodze. Dubultslodzi rada mācību priekšmets + latviešu valoda (jātulko jēdzieni krieviski) + speciālu mācīšanas metožu atlase + rakstīšana uz tāfeles (jo jāraksta viss, ko grib redzēt skolēnu pierakstos, citādi kļūdu dēļ tie ir neizmantojami) + programmu un uzdevumu sastādīšana (mācību temps ir lēnāks - jāveic atlase). Bez tam skolotājs saskaras ar neprognozējamām grūtībām. Ko es ar to domāju? Jāatzīst, ka joprojām skolā dominē sistēma, kad skolotājs māca un skolēns pasīvi mācās, piespiedu kārtā un bez motivācijas. Šāda situācija, mācot priekšmetu latviski, nav pieļaujama, jo būtu nelogiski

gaidīt no skolēna "iekalšanu" un enciklopēdiskas zināšanas, tādēļ skolotājam maksimāli jācenšas mācību procesu organizēt:

- interaktīvi,
- izmantojot zīmēšanu, attēlus, shēmas utt., tātad - veicinot vizuālo uztveri un atcerēšanos,
- uzsvaru liekot uz prasmju un iemaņu attīstīšanu,
- radot interesi un rosinot skolēnu uz apzinātu, motivētu mācāmās vielas apguvi,
- mācot skolēnu strādāt ar tekstu,
- izmantojot grupu darbu, kas ne vien veicina sadarbību, bet palīdz celt pašapziņu, bagātināt zināšanu bagāžu, jo, pēc pedagoģisko pētījumu datiem, visvairāk var iemācīties, mācot citiem.

Tātad skolotājam, respektīvi - skolai ir jāiemāca mācīties, izmantojot visdažādākās metodes, informācijas un zināšanu avotus. Te skolotājs būs bezspēcīgs, ja skolēns negribēs mācīties. Kāda tad ir reālā situācija? Skolotājam jābūt gatavam pacietīgam un bieži visai neproduktīvam darbam, jo skolēnu sagatavotības līmeņi ir ļoti atšķirīgi un daļa skolēnu sirgst ar ielaistu "slinkuma kaiti" - absolūtu nevēlēšanos mācīties. Apmēram 1/3 skolēnu grib mācīties gan latviešu valodu, gan jebkuru citu mācību priekšmetu latviski. Ar šiem bērniem problēmu nav, lai gan arī viņiem ir grūtāk nekā mācoties dzimtajā valodā. Pārējiem skolēniem ir vidējs vai zems latviešu valodas apguves līmenis, tādējādi viņi nespēj sekot mācību vielai, tāpēc mācību process ieilgst un zūd temps (no tā, protams, cieš labākie). Dažiem skolēniem no ģimenes nāk negatīva attieksme pret latviešu valodu vispār, tāpēc viņi negrib mācīties. Bet, šķiet, visas izglītības sistēmas "sāpju bērns" ir tie, kuri gadu no gada "mācās" un tiek pārcelti no klases uz klasi ar nepietiekamu vērtējumu virknē priekšmetu, tāpēc viņi vairs nespēj iemācīties savas atpalcības dēļ. Tiesa, viņi vairumā gadījumu ir disciplīnas grāvēji stundās, kas vēl vairāk sarežģī mācību procesu. Kopumā skolēnu problēmas kāda priekšmeta apguvē valsts valodā ir atkarīgas no priekšmeta sarežģītības (piemēram, nevar salīdzināt sportu ar ģeogrāfiju gan mācāmās vielas daudzuma, gan valodas pielietojamības ziņā).

Viens no dabas zinību apguves nodrošināšanas soļiem varētu būt sadarbība ar latviešu valodas skolotājiem un apguves programmu sastādītājiem, kas dotu iespēju pamatjēdzienus vai ģeogrāfiskos nosaukumus apgūt un iedzīvināt valodā, jau to mācoties. Tātad latviešu valodas un atsevišķu priekšmetu apguvē latviski nodrošināšanā jāiesaistās citu priekšmetu skolotājiem un sabiedrībai. Daudzi skolotāji strādā mūsdienīgi, sekmīgi audzinot domājošus, zināt gribošus skolēnus, taču, jāatzīst, ka pārslodze, ko uzņemas skolotājs, lai nodrošinātu sev un ģimenei iztikas minimumu, labu nedod ne skolai, ne skolotāja veselībai. Lai izglītība būtu sabiedrības un valsts attīstošais, virzošais spēks, nepieciešams visaugstākajā līmenī risināt jautājumu par esošo un topošo skolotāju sociāli ekonomiskā statusa radikālu uzlabošanu. Nepieciešama aktīvāka un mērķtiecīgāka darbība skolotāja darba apstākļu uzlabošanā. Nedrīkst aizmirst arī smago ekonomisko situāciju ģimenēs, kas bieži ir par iemeslu mācību līdzekļu trūkumam. Šajā sakarībā būtu jāpievērš lielāka uzmanība kopēšanas iespējām skolā. Skolotājs var uzrakstīt tekstus, sagatavot uzdevumus, bet tālāk?

Izglītības ministrijas līmenī būtu risināmi jautājumi par prasībām pārbaudes darbiem un ieskaitēm, jo nebūt ne mazsvarīgs ir temps, kas, mācoties priekšmetu valsts valodā, ir lēnāks. Risinājumi varētu būt divi:

- 1) veidot diferencētus pārbaudes darbus,
- 2) piešķirt papildus stundu vismaz pirmajā mācību gadā, apgūstot zinātnes pamatus (piem. ģeogrāfijā 6.klasē 2+1 stunda nedēļā), kas ļautu pamatīgāk veidot izpratni par pamatjēdzieniem un nostiprināt tos praktiskos uzdevumos.

Šeit minētās problēmas nebūt nav visas, taču jācer, ka skolotājiem, kopīgi ar ministriju sastrādājoties, radīsies sistēma, kā racionāli veikt šo visiem cittautiešiem nepieciešamo darbu.

VAI VIDES SPECIĀLISTI SPĒJ NODROŠINĀT VIDES AIZSARDZĪBU?

MĀRIS OSIS

Latvijas Skolotāju savienība
Brīvības gatve 470 – 2, Rīga, Latvija, LV – 1056
T.: 7374920

Vides centrā atrodas cilvēks ar savām kvalitātēm vai patoloģijām, kas kā sabiedrības sastāvdaļa ietekmē Vides kvalitāti. Latvijas valsts nedrīkst būt vienaldzīga, liberāla, ja tās dzīves telpā pēc inerces turpinās bijušās PSRS (kuru ASV prezidents R.Reigans nosauca par “Ļaunuma impēriju”) ideoloģijas kultivētais materiālisms, ekonomikas solutizēšana un cīņa ar “buržuāzisko nacionālismu”.

Eiropas Padomes izveidotā neatkarīgo ekspertu darba grupa savā ziņojumā uzsver: “Vides kultūras dimensijas ignorēšana ir viena no visnopietnākajām Eiropas valstu politikas kļūdām, jo savas kultūridentitātes apzināšanās ir lielākais virzītājspēks vides mantojuma aizsargāšanā, vienlaicīgi attīstot sociālo un ekonomisko potenciālu”. Ekspertu grupa iesaka to, kas Latvijā ir ticis īstenots pirms Maskavas 1940.g. 17.jūnija okupācijas Vispārējo Latgales Dziesmu Svētku laikā Daugavpilī – “Skolas ir jāpārvērš par kultūrvides centriem, kas savukārt nosaka nepieciešamību pašos pamatos pārvērtēt skolotāju sagatavošanu”. ... “Kultūra ir īpaši svarīga tieši ekonomisko grūtību periodā noziedzību veicinošas vides pārveidošanā, jauniešu izraušanā no kriminogēnās vides, lai vēlāk nevajadzētu tērēt lielus finansiālus resursus, labojot sabiedrības vainas, ko rada bezdarbs, pilsētu un lauku apvidu pagrimums un sociālā atstumtība”. Vispasaules kultūras un attīstības komisijā par intelektuālās atjaunotnes un cilvēces attīstības galveno avotu tiek uzskatīta kulturālu cilvēku sabiedrība: “Tā ir kultūra, kas dod cilvēkam iespēju pārdomāt savu rīcību, kritiski spriest ar morālas atbildības sajūtu”. Vides kopēji, vides aizsargi ar kultūras dimensijas akcentu tiek sagatavoti Norvēģijā – dabas inspektori Blekkulfs vecumā no 4 – 14 gadiem un kuru kopskaits pārsniedz 20 000. Ziemeļu Ministru padome 1997.g. Parīzē bija sarīkojusi konferenci “Norden un Eiropa” – par Ziemeļvstus vides un identitātes iespējām izdzīvot starpnacionālo korporāciju invāziju laikā, kas spiež uz vides, darba u.c. aizsardzības prasību samazināšanu un ekonomiskās atkarības palielināšanu.

Latvijā trīsdesmitajos gados kultūras dimensiju uzturēja, vidi izkopa un aizsargāja 68 000 lielā aizsargu organizācija, ko šodien Latvijā nespēj aizvietot zemessargi, cietumsargi, miesassargi un citi sargi. Latvijas samazinātā atkarība no citām valstīm un videi draudzīga saimniekošanas prasme deva iespēju izvairīties no Vispasaules ekonomiskās krīzes un deponēt ārzemēs 10607,217 kg zelta. (Latvijas Bankā esošais zelts, valūta 20 milj. vērtībā naktī no 12. uz 13.jūliju 1940.gadā tika aizvesta uz Maskavu.)